

Güvenlik Mitinin Mekânsal Tezahürü Olarak Güvenlikli Siteler: La Zona Analizi

*

Gated Communities as a Spatial Manifestation of Security Myth:
The Analysis of La Zona

Burak Şahin - Neriman Açıkalın

Özet

Güvenlikli siteler, tevkif edilemeyen terör algısının mekândaki yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Kent merkezinin düzensizliğine karşı örülen duvarların ardındaki yeni hayat tarzı, 'ontolojik güven' duygusunun satın alınması anlamına gelmektedir. Ontolojik-güven, belirsizliğin yarattığı tedirginliği savuşturmayı ve dünyanın istikrarlı bir biçimde kurgulanmasını sağlamaktadır.

Rodrigo Pla'nın yönetmenliğini yaptığı Yasak Bölge (La Zona) adlı film, kapalı sitelerin toplumsal içeriği hakkında birtakım ipuçları sunmaktadır; kapalı sitelerin pazarladığı istikrarın taşıdığı kırıl-ganlığı açığa çıkarmakta, toplumsal ayrışmanın ve eşitsizliğin radikal bir safhaya eriştiğini ortaya koymaktadır. Site sakinlerinin kamu kaderinden azade steril hayatları, 'kirlî' istilâcılara karşı takındıkları histerik tepki ve toplumun güven algısındaki bariz dönüşümlerin yansımaları, Yasak Bölge filminin araştırmaya değer yanlarını oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: güvenlik, kentsel ayrışma, neoliberalizm, ontolojik güven, güvenlikli siteler, La Zona

Abstract

Gated communities arise as a reflection of this perception of terrorism that can not be contained. A new way of life, behind the walls against the disorder in the city center, means purchasing a sense of 'ontological security'. Ontological security provides parrying the anxiety caused by an uncertain structure and creating a stable world.

Directed by Rodrigo Pla, La Zona offers some clues about the social content of the gated communities, reveals the fragility carried by marketed stability of gated communities, and indicates that social segregation and inequality have reached a radical phase. The residents' sterile lives free from the public fate, hysterical reaction against the dirty invaders, and the reflections of the obvious transformation in the perception of security in society constitute the aspects of La Zona worth analyzing.

Keywords: security, urban segregation, neoliberalism, ontological security, gated communities, La Zona

Giriş

11. yüzyılda Avrupa'da benimsenen 'Stadluft Macht Frei' (Kent Havası Özgür Kılar) uygulaması, bir yıl bir gün kentte ikamet edilmesi koşuluyla, toprak sahiplerinin arazilerinden kaçan serflere vatandaşlık hakkı kazandırmaktaydı. Liberalizmin amentüsü haline gelen bu cümleye uzun zamandır temkinli yaklaşıyoruz. Gözden çıkarılmış kent yoksulları ile kentin 'ayrıcılık dünyası'nı tüketenler arasındaki sınıfsal kutuplaşmanın yansımalarını artık belirgin bir şekilde görmekteyiz. Klasik liberalizmin devlete attığı 'gece bekçisi' rolünü bile piyasanın güvenlik şirketlerine devreden neoliberalizm (Şimşek, 2005), kamusal güvenlik algısını bertaraf ederek, bireyselleşmiş, daha doğrusu kendi başının çaresine bakmaya terk edilmiş bir toplum inşa etmiştir. Söz konusu 'terk edilmişlik' duygusu, güvenlikli sitelerin doğuşunun ve artışının önemli nedenlerinden biridir. Site duvarı, güvenlik duygusunu satın alanlar ile 'tekinsiz dünya' arasındaki mesafenin nöbetini tutmaktadır.

Tecrit edilmiş, sosyal türdeşlik kurmayı hedefleyen, bu türdeş grubun dışında kalanlar ile her türlü iletişime kapalı olan güvenlikli siteler (Balta-Paker, 2009), herhangi bir kamusal adalet ve ortak bir tarih inancından da kendilerini uzaklaştırmıştır. Rodrigo Pla'nın yönetmenliğini yaptığı 2007 tarihli *Yasak Bölge (La Zona)* filmi, sinemanın simgesel dilinin imkânlarından istifade etmek suretiyle çarpıcı bir güvenlikli site panoraması sunmaktadır. Güvenliği satın alan modern bireyin yalıtılmış dünyasını gözler önüne seren *La Zona*, kentin içinde kurulan 'karargâh-kent'lerin, sadece basit bir alışverişin ürünü olmadığını vurgulamaktadır. Bütün gözetleme araçlarının yerleştirildiği mekân, imtina, kaçınma ve kapanmaya yönelik emir kipini hâkim kılan, neyin yapılmaması gerektiğinin talimatlarını veren (Beck, 2005) bir 'dalga boyu' yaymaktadır. *La Zona*, dalga boyunun uzamının ihlal edilmesi durumunda meydana gelenleri seyircileriyle paylaşarak neoliberalizmin içselleştirilen sultasını deşifre etme çabamıza yardımcı olmaktadır.

Hijyenin Tahakkümü

Bir gece *La Zona*'da, önceden kestirilemeyen bir olay yaşanır; fırtınanın da etkisiyle sitenin hemen dibindeki reklâm panosu dizginlerinden boşa-

lır ve sitenin ön duvarının üzerine yığılır. Sitede elektrik kesintisi meydana gelir ve sitenin dışındaki yoksul dünyada yaşayan üç genç soygun amacıyla *La Zona*'ya girer. Olay sırasında bir site sakini, soygunculardan ikisi ve bir güvenlik görevlisi hayatını kaybeder. Çatışmadan kaçmayı başaran Miguel için ise süreklilik avı başlatılır. Zira sarsılan şey, Anthony Giddens'in 'ontolojik güven' diye adlandırdığı toplumsal istikrar duygusudur. Ontolojik güven, Giddens'a göre (2010), insanın kendi öz kimliklerinin sürekliliğine ve çevresindeki toplumsal ve nesnel eylem alanlarının sabitliğine duyduğu itimattır. Bu güven duygusu, evde oturarak dahi, uzmanlık sistemine ya da sistemler dizisi içine katılmayı sağlamaktadır. "Evimin içindeki merdivenleri çıkarken, çökme olasılığını var olduğunu bilsem bile belirli bir korku duymam. Mimar ve mühendisin evi tasarlayıp yapılandırırken kullandıkları bilgi kodlarıyla ilgili pek az şey bilirim; ama yaptıklarına bir 'inanç' duyarım" (Giddens, 2010: 31).

Mülkiyet dokunulmazlığına saygı duymayan 'istilacıların' siteye sızıntısı, *La Zona*'nın kendisini kurguladığı bütün dayanakları tarumar etmiştir ve güvenlik üzerine inşa edilen tabu da böylece çiğnenmiştir. Freud'un belirttiği gibi, tabunun ihlal edilmesi, başkalarını da bunu yapmaya özendirilebilmek gibi tehlikeli bir özelliğe sahiptir (Özben, 2011). Kirlilik, temizlik ve bulaşıcılık arasındaki metafor alışverişi, hijyenik\steril sitelerin 'içine sinen' korkuyu da açığa çıkarmaktadır. Bu korku, kent karşıtlığı üzerinden şekil bulmaktadır; kent ötekileştirilir ve kentten kaçış, sessizliğe, yeşile, sağlığa ve huzura kavuşma, seçkin insanların ayrıcalıkları olarak sunulur:

Güvenlikli sitelerin gerek tanıtımlarında gerekse sakinlerinin ifadelerinde kente karşı yerleşme, kent karşısında yer alma eğiliminin baskın olduğu görülmektedir. Kent ile site bir karşıtlık denkleminde yerleştirilmektedir. Kent bir yerde site ise başka bir yerde konumlanmıştır. Kent karşıtı söyleme göre kent ve kent merkezleri kalabalık, kargaşa, trafik, hırsızlık, deprem, suç, güvensizlik, kirlilik vb. niteliklere sahiptir. Dolayısıyla kent, büyük bir tehlikeyi barındırmakta ve uzaklaşılması gereken bir ortam olmaktadır. Buna karşın siteler ise huzur, güven, ferahlık, cennet, sükunet, temizlik, düzen, seçkin, güzide gibi vasıflarla anılmaktadır (Alver, 2007: 120-121).

La Zona'da istilacıların soygun girişimi ardından kirin bulaşıcılığına yönelik bir kitle histerisi ortaya çıkmıştır. Sitedeki okulun spor salonun-

da yapılan toplantıda, söz konusu olağanüstü hal dolayısıyla site sakinlerinin haklarının otomatikman askıya alındığı ilan edilir. Sitenin güvenlik amirleri bu vesileyle 'istisna' olana karar vermişlerdir; çünkü kent, düzensizliğini siteye bulaştırmıştır ve alarm durumu hemen devreye sokulmalıdır. Kısa süreli elektrik kesintileri dahi, güvenlik duygusunu artık sağlayamayan evin içerisinde mutfak bıçağına sarılmaya neden olmaktadır. Ölü beden karşısındaki iğrenme duygusuna benzer bir panik hali *La Zona*'yı kuşatmıştır.

Julia Kristeva, cesede (iğrenç, çürümüş ve ölü olan şeye) yönelik tiksintinin, yaşam kurgusunun sarsılmasıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ölümle karşı karşıya kalan insan, sonlu varlık olma hali ile yüzleşmektedir (Kristeva, 2004). Kristeva'ya göre, pislik veya atık yaşamın sınırında yer almaktadır. Atıkların en tiksindiricisi olan ceset ise her şeyi kuşatan bir sınırdır. "Ceset, yaşamı yağmalayan ölümdür" (Kristeva, 2004: 17). Ceset, sınırlara, konumlara saygı göstermeyen, vicdan azabı duymayan bir suçlu olarak görülmektedir. Ölmüş beden, tiksinti verir, çünkü çürüyerek kokuşmuşluğunu bize de bulaştırabilir. Nitekim iki soyguncunun cesedi 'ait olduğu yere', çöp poşetine sarılarak çöp arabasına bırakılır. Kendilerine karşı önemli bir delil teşkil edecek olan cesetlerin site içerisinde bir yerde gömülmesi için bile çaba harcanmamıştır. Hâlbuki siteden silah sesi geldiğine dair ihbar alan polisler, *La Zona*'nın kapısına dayanmış, fakat siteye (yani 'herkes'e ait olmayan özel mekâna) girebilmeleri için mahkeme kararı gerektiği söylenerek içeriye alınmamıştır. Buna rağmen, nasıl olur da *La Zona*'yı köşeye sıkıştırabilecek deliller polislerin avucunun içerisine bırakılmıştır? Site sakinlerinin bu 'çocuğu' dikkatsizliği nereden gelmektedir? *La Zona*, yoksullardan gelebilecek her türlü tehdidi, onları 'yok sayarak' ötelemeyi umut etmektedir. Yoksullar, kıyamet gününe çağıran zombiler gibi her yerededir; musallat olan kiri def etmenin tek yolu ise yorganın altına saklanmaktır. Kapatılmış mekânlarla hayatının her safhasında karşılaşan modern birey, bütün bu safhalarda düzgün bir 'çocuk' olmakla sınanmaktadır. Bir kapalı alandan diğerine hareket eden bireyin çocukluğu sona ermemektedir; ortaya çıkan 'pürüzsüz' toplumda çocuk ile yetişkin arasındaki ayırım ancak fantezi düzeyinde yaratılabilmektedir. "Aksi takdirde, bu fantezi çerçevesinin dışında, çocuk (istisna) ile yetişkini (kaide) ayırt etmek imkânsızdır; dolayısıyla yetişkin yaşamını yöneten buyruklar ile kreşi yö-

netenler ayndır: oyun, öğrenme, korunma (Diken ve Laustsen, 2011: 95)". Korunaklı dünyanın yarattığı siyasi çocuklaşma neticesinde iyi ile kötü, biz ve öteki arasında sert bir kutuplaşma meydana gelmiştir:

Benzer biçimde güvenlik siyaseti de vatandaşı korku içinde bir özne, korunmaya muhtaç bir çocuk olarak yeniden tanımlar. Herhangi biri, hatta herkes korunmalıdır. Bunun sonucunda hem düşman hem de dost öznellikten çıkarılır; 'düşman' yasadışı bir savaşçı ya da fundamentalistlere dönüşürken, güvenlik öznesi olan 'dost' da çocuklaşır (Diken ve Laustsen, 2011: 96).

Kırılgan Güvenlik İmgesi ve Olanaksız Mekan

Kent paradigmasına bu kadar yakın olan kapalı siteler, kentin çağrıştırdığı her şey ile arasına can havliyle bir mesafe koymaktadır. Yasak mekânlar, kenti dışlayan güvenlik miti gereği 'öteki'yi püskürten ve sahiplerini ayıklayan 'asabi mekân'lardır (Bauman, 1997). Ayrıca sözü edilen ikircikli yan, *La Zona*'yı Jean Baudrillard'ın tasvir ettiği bir 'hiper-mekân'a benzetmektedir. Kente yönelik hasmane duygular besleyen ancak tam da onun göbeğinde yer alan *La Zona*, hiçbir şeyin rastlantısal olmadığı, programlanmış bir mikro-evren haline gelmiş uzay kapsülünü andırmaktadır (Baudrillard, 1998a). Bölge'nin sakinleri ise, yapay bağlılığa ve sürekli kan nakline muhtaç, dünyayla en ufak bir temasta yok olmaya mahkûm kalabileceği bir kuvözde yaşamaktadır (Baudrillard, 1998b). Güvenlik miti, sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmakta, yani 'simülasyon' vasıtasıyla ayakta durmaya çalışmaktadır. Bu mitin sürekliliği için muazzam bir enerji harcanmaktadır. Radikal bir anlam yokluğu gerçeğiyle karşı karşıya kalınması ihtimali nedeniyle tedbirler sürekli sıkılaştırılmaktadır. Güvenlik miti bilinemezlik duygusu ile beslenerek, öngörülebilir güvenlik durumunun temin edilmesine yönelik talebe ve sonuçta bir güvenlik paranoyasına dönüşmüştür (Balta-Paker, 2009). Çelik kapılar, kameralar ve güvenlik görevlileri ile ablukaya alınan mekân, bütün bu çabalara rağmen hala teskin edici değildir. Her şeye muktedir (*omnipotent*) ve her daim orada olan (*omnipresent*) tehdit, irrasyonel, amaçsız ve serkeştir: "Yani her tür önleme rağmen hem kent- sel hem ulusal hem de küresel düzeyde 'suçlular' her yerdedirler ve her an her şeyi yapabilirler" (Balta-Paker, 2009: 207).

Tehlikelerin hesaplanamaz ve önlenemez hale gelmesi Ulrich Beck açısından teknik-sınai gelişmelerin bir neticesidir. Beck'e göre, geçmişteki tehlikeleri hijyen teknolojisindeki yetersizlikler ile açıklamak mümkündür, ancak çağımızın tehlikelerinin temelinde sanayideki aşırı üretim yatmaktadır (Beck, 2011). Sözelimi, nükleer kazalar, radyoaktif serpintiler, havadaki, sudaki ve gıda maddelerindeki toksinler geri döndürülemez zararlara neden olmaktadır. Modernleşmenin rasyonellik hedefine karşın 'belirsizliğin topluma geri dönüşü' (Beck,2005), riskin hem gerçek hem de gerçekdışı bir yan taşımından doğmaktadır. Bir taraftan tahribat gerçektir: Bhopal ve Çernobil felaketleri, laboratuvarın aşırı korunaklı ortamından türeyen yeni hastalık türleri, ormanları yok edilmesi vs. Diğer yandan esas risk her zaman geleceğe işaret etmektedir. Risk toplumunda bugünün yerini geleceğin hükümranlığı almıştır.

Risk toplumunda geçmiş, geleceği belirleme gücünden yoksun kalır. Bugünün yerini gelecek alır; böylece var olmayan, kurgulanmış ve hayali bir şey olarak, mevcut deneyimin ve edimin 'nedeni' olur. Yarının ve yarından sonranın sorunlarını ve krizlerini önlemek, hafifletmek ve önlemine almak için bugün harekete geçiyoruz – ya da şimdi olduğu gibi harekete geçmiyoruz (Beck, 2011: 45-46).

Riskin, uçsuz bucaksız yayılımı, güvenlik miti ile birlikte 'güvenlik açığı' mitini de yaratmaktadır. Ulrich Beck, güvenlik açığı mitinin yarattığı korkunun bir ticari sektör oluşturacağı hususunda doğrudan ve belirgin değerlendirmeler yapmasa da (ve riskin 'nesnel' gerçekliğinden dem vursa da) modernleşme risklerinin 'büyük çaplı iş' anlamına gelebileceğini belirtmektedir. Beck'e göre, modernleşmenin riskleri dipsiz bir ihtiyaç kuyusudur, sürekli kendini üretmektedir. Eşitlik ütopyası geçmiş zamanın ideallerinin sergilendiği bir müzeye konulmuştur. Risk toplumunun timsali olan 'Korkuyorum!' nidası, savunma stratejisine dayanan bir güvenlik ütopyasının hem nedenidir hem de sonucudur. 'Burada artık esas olan 'iyi' bir şeye ulaşmak değil, bilakis en kötüyü önlemektir" (Beck, 2011: 71). Güvenlik açığı mitini her daim devindiren panik duygusu, neoliberal piyasaya uygun bir şekilde uzun vadeye yayılan bir güvenlik sektörü meydana getirmektedir. *La Zona* sakinlerinin yalıtılmışlığı ile George W. Bush'un başkanlığı döneminde Amerika Birleşik Devletle-

ri'nin benimsediği 'önleyici saldırı' (*preemptive strike*) arasındaki yakınlık burada doğmaktadır. Dipsiz bir kuyu olan tehdidin ve tehlikenin 'önleyici tedbirler' ile kontrol altına alınabileceği iddiası hem piyasa oluşturmada hem de tahakküm ideolojisinin zeminini kurmaktadır. Bunun yanı sıra, duvarlar ve kameralar ile etrafı sarılan mekân, saldırı 'ihtimali' bulunan ülkelerin bombalanması kadar 'suçlayıcıdır'. Önleyici tedbirler - sürgülerin çekilmesi, çelik kapının kilitlenmesi ya da deniz aşırı ülkelerin işgal edilmesi- güvensiz olunduğuna dair bir farkındalık yaratmakta, güvensizlik halini çoğaltmaktadır (Balta-Paker, 2009). Neoliberal kar mantığı, güvenliğin uzun vadeli bir 'trend' olmasını istemektedir.

Miguel'in felaket yayan bir veba gibi *La Zona'nın* içinde dolanması, güvenlik mitinin umacısını, yani 'proteofobi'yi gün yüzüne çıkarmıştır. Bauman'a göre, her biçime bürünebilen, her kılığa girebilen *proteofobi*, 'öteki'nin yarattığı tekensizliğin mahsulüdür. Ne komşu ne de doğaüstü bir yaratık olan, ama her ikisine de dönüşebilme potansiyeline sahip 'öteki', karışık ve müphem duyguları hortlatmaktadır (Özben, 2011).

Farklılığa yönelik tahammülsüzlüğün nedenlerinden biri de, farklılıktan duyulan korkudur. Farklılık, hakkında 'karar verilemez' bir unsur olduğunda korkular daha da belirginleşir ve güçlü biçimde duyumsanır. Çünkü karar verilemezlerin hepsi 'ne o, ne de şu'dur'. Yani bunlar, 'ya şu, ya da bu'nun aleyhindedir. Bu özelliklerinden dolayı karşıtlığın düzenleyici gücünü yağmalarlar. Böylece 'karar verilemezler' düzenin rahatını kaosun kuşkusunu ile zehirleyebilirler. Bu 'karar verilemezler' olarak yabancıların yaptığı da budur (Özben, 2011: 89).

Slavoj Zizek, 'Müstehcen Efendi' adlı makalesinde 'öteki'ye yönelik hoşgörüsüzlüğün kaynağını ötekiye atfedilen muammalarda aramaktadır. Zira ötekide, ötekiyi 'pek insan gibi değil' kılan, ulaşılamaz, bilgisine erişemediğim, 'kendilerinde fazla olan' bir şey vardır (Zizek, 1996). Ötekinin politik ya da cinsel gücü, garip cinsel davranışları, gizli hipnotize edici güçleri vs. huzuru ve istikrarı tahrip etmektedir. Öteki, normal insanların bütünlüklerini eksiltken keyif hırsızıdır (Zizek, 2006). *La Zona*, bu hırsızlara cezayı, onları kapana kıştırarak vermektedir; olağanüstü mülkiyet hukukuna tecavüz eden iki soyguncunun 'dışarıya' canlı çıkmasına müsaade edilmez ve Miguel için site bubi tuzaklarıyla dolu bir labirente dönüşmüştür. Güvenlik amirinin oğlu Alejandro akranı

Miguel'i peşindeki intikam ekibi konusunda uyarır. Miguel, sadece bir hırsızın pes edişini ya da nedametini andıran bir tavırla 'Polis mi?' diye sorar; Alejandro soruya 'Herkes' yanıtını verir. Site sakinleri, akışkan, saydam ve amorf korkuyu alt edebilmek adına mutasyon geçirerek korku nesnesinin kendisine, 'herkes'e dönüşmüştür. Herkes, Baudrillard'ın 'kitle' tanımında olduğu gibi, kamusalığın çöküşü ertesinde türemiştir. *La Zona*'nın 'herkes'i edilginlik ile vahşi doğallık arasında bir yerdedir; ne geçmişte yazdıkları ne de gelecekte yazabilecekleri bir tarih bulunmaktadır (Baudrillard, 2010).

Kitleler sınıf ya da halk gibi eskiden kendilerine başvuru alan bütünlere benzemezler. İçine çekildikleri sessizlik aracılığıyla artık tarihin de ilgi alanı dışına çıkmışlardır. Öyleyse kitleler konusunda konuşulamaz. Onlar birbirlerine eklenemezler. Temsil edilemezler ya da politik 'ayna evresi' (ünlü Lacan kuramı) ve düşsel özdeşleşme aşamalarından geçemezler (Baudrillard, 2010: 27).

Hakkında konuşulamayan, dil dünyasından dahi yalıtılmış 'herkes'in bölgesinde müzakere ve diyalog da sönük kalmıştır. Hoşgörüsüzlüğün günbegün kanıksanması suçlama ve damgalama edimlerini de artırmaktadır. *La Zona*'daki sıkıyönetim mahkemesinin ikinci oturumunda, cadı avına katılmayan veya polis ile temasa geçme olasılığı bulunan sakinlerin kâğıda yazılması istenir. Antik Yunan'da özel alan *oikos* (hane) ile kentin bütün üyelerini etkileyen meselelerin ele alındığı siyaset alanı *ecclesia* arasında iletişim kanalı yaratan *agora* (Bauman, 2000), her an tetikte olmayı şart koşan güvenlik miti nedeniyle *La Zona*'da yeşermemiştir. Buna karşın sitede, dış mihraklara yönelik savunma hattı kurmak amacıyla, iç ve dış sınırların birbirine karıştığı M. C. Escher'in çalışmalarını andıran bir 'olanaksız mimari' ortaya çıkmıştır. Miguel kanalizasyon tünelinin sonunda metrelerce uzunluktaki tel örgü ile karşılaşır. *La Zona*, dışarıya kaçmaya çabalayanların sürekli daireler çizip, bir yere ulaşamadığı, hep aynı yere döndüğü bir distopya mimarisi yaratmıştır. Bu mimari, Hilary Silver'ın tanımlamasını kullanacak olursak, 'diğerine de yer açma' idealini inşaat projesine dahil etmemiştir (Silver, 1996). The Shawshank Redemption (Esaretin Bedeli, 1994) filminde, ana kahramanın hapisneden kaçış öyküsünde olduğu gibi bir arınma olasılığı da

kesinlikle dışlanmıştı. Kendilerini ayrıcalıklı olarak gören site sakinleri için sitenin dışarıya yalnızca site atıklarının boşaltıldığı çöplüktür; kentin iç bölgeleri *La Zona*'yı dışarıdan seyretmekte fakat *La Zona*'nın 'pisliğine' doğrudan maruz kalmaktadır. Miguel'in tel örgülerin önündeki çaresizliği, sanayi ülkeleri –yani etrafa pislik saçan ülkeler- ile diğerlerinin pisliğini temizlemek, solumak ya da kitlesel ölümlerle, mülksüzleşmelerle ve değersizleşmelerle bedelini ödemek zorunda kalan ülkeler arasındaki uluslararası eşitsizliklerin bir tablosudur (Beck, 2011). *La Zona*'nın ve sanayi ülkelerinin paradoksu tam da bu sahnededir. İçeriği 'dezenfekte etmek' ancak dışarıya 'pislik saçmak' ile mümkün olmaktadır; yani duvarların ve sınırların ötesinde yaşayanlar, temizlik politikası oluşturanların sadece pislikleri ile karşılaşmaktadır.

Günah Keçisi Toplumu

Miguel, peşindeki 'herkes'in belirsiz hücüne maruz kalmamak amacıyla polisin kamu adaletine sığınmak ister. Ancak, teşkilata yapılacak bağış karşılığında olayı örtbas edeceğinin güvencesini veren polis, Miguel'i sitenin ortasında tek başına bırakır. Filmde polis teşkilatı, yoksulların zapt edilmesinde 'yasal şiddet' kullanan, varsılların diktiği duvarların ardındaki hayata karşı 'yetkisiz', kimsenin itibar göstermediği köhnemiş bir kurumdur. Komiser Rigoberto'nun kırıntı halinde kalan ilkeli tavrı, amir De La Garza'nın müdahalesiyle çabucak tükenir. Aslında Rigoberto, def etmeye çalıştığı kökleri ile varlıklılara karşı duyduğu kıskançlık dolu öfke arasında sıkışmış bir memurdur. Sözgelimi Komiser Rigoberto'nun, yüzüne tüküren Miguel'in annesini acımasızca tekmelemesi, bu arafta kalmışlığın en önemli delaletidir.

Polisin, kamusal iletişimin hiç yeşermediği topraklardan kovulması ertesinde Miguel dostane karşılandığı yere geri döner. Sitenin güvenlik politikasından iyiden iyiye şüphe duyan Alejandro, temizlenmesi için Miguel'e bir kova su ve havlu getirir. Alejandro böylece, kirlilikten 'arınma'sı için Miguel'e bir şans vermiştir; nitekim, akranının itiraflarını kendisine doğum gününde armağan edilen kamera ile kayıt altına alması, Alejandro'nun *La Zona*'daki karantinayı geçersiz saydığı anlamına gelmektedir. Oysa bölgenin diğer sakinleri, güvenlik krizinin sorumluluğunu kurbanın üzerine atmak ve sözü edilen kurbanı ortadan kaldıra-

rak bu kriz üzerinde etkide bulunmak (Girard, 2005) üzere tetikte beklemektedir. Alejandro'nun babası, Miguel'in 'mahkeme kaydı'na kulak asmaz, Miguel yaşanan arbedede ele geçirdiği silah ile kurban isteyen kalabalığa rastgele ateş eder. Miguel'in linç edilmesi suretiyle meydana gelen 'suç ortaklığı' olgusu, filmin baştan beri taşıdığı gerilimin zirve noktasıdır. Buna karşın, *La Zona*'nın adak ayini aslında arkaik kurban törenlerinin ekonomisinden pek bir emare taşımamaktadır. Georges Bataille'in belirttiği üzere, kurban etmeye karışan şiddet, ortak şeyi birleştirme ve koruma kaygısına tabi olur. Kurban etme törenindeki coşku sırasında bireyler zincirlerinden boşanırlar. Bununla birlikte, kurban şeylerin sıradan dünyasından sıyrılmaya ayrıcalığına sahip olur.

Kutsandığı sürece ve kutsanmayı ölümden ayıran zaman boyunca, kurban edenlerin mahremiyetine dahil olur ve onların tüketmesine katılır: Onlardan biridir ve yok olup gideceği şenlikte şarkılar söyler, dans eder ve onlarla birlikte bütün zevklerden yararlanır. Onda artık kölelik yoktur; hatta silah edip mücadele bile edebilir. Şenliğin büyük kargaşası içerisinde yitip gitmiştir. Ve onu yitiren de tam budur (Bataille, 2010: 78-79).

Halbuki, *La Zona*'daki linç ayini kurban etmenin bu arkaik coşkusundan uzaktır. Linç ayini, infaz edilecek kişiye hiçbir şekilde kendini ifade etme veya savunma hakkı tanınmaması bakımından kan davasına benzetilmektedir (Başaran, 2005). Daha önemlisi, Miguel'in ölü bedeni kurbanın toplumsal bütünleşme çağrısına da dahil edilmemiştir. Asfaltta yatan kanlı bedenin muhatabı anlaşılan o ki gündelik site temizliğinden sorumlu görevliler olmuştur. Yapay bağışıklık sisteminde meydana gelen anomi için gösterilen tepki, ne bir şey yaratan, ne bir şey kuran, şu ya da bu nesneye (veya 'öteki'ye) zap yapabilen tek kullanımlık bir şiddettir (Baudrillard, 1998a).

Güvenlik miti, hem günah keçisi ilan edilen yoksulların hem de satın alma gücüne sahip müşterilerin önceden hazırlanan piyes metninin dışına çıkmasına izin vermemektedir. Robert Jütte'nin 'marjinalleştirme süreçleri' diye adlandırdığı süreçte yoksullar çalışmaya isteksiz, tembel, cinsel normları çiğneyen, hırsız, eğitim olanaklarından yararlanmak ve kendini geliştirmek hususunda gayet isteksiz kimseler olarak damgalanmaktadır (Jütte, 1994). Yoksulların, bütün olumsuz özellikleri üzerin-

de topladığı 'birikimli yoksunluğu' (*cumulative deprivation*) (Coxon, ve Jones, 1975), toplumdaki gerilimi emen bir 'paratoner' vazifesi görmektedir. Derine işleyen damgalama bu açıdan 'işlevsel'dir: Batı Avrupa'nın sanayileşme döneminde yedek işgücü ordusu olarak kullanılan yoksulluk, günümüzde yalnızca uslu durmayan çocukların gözünü korkutmak için anlatılan 'ibretlik' hikayedir. Keza, hareketliliğe fırsat tanıyacak bütün kanalların, yoksulların bir künye gibi taşıdığı 'tek-yönlü bilet' (*one way ticket*) nedeniyle tıkanması (Jütte, 1994), hikâyeyi daha da korkutucu kılmaktadır. Örneğin, dilencilerin yaramaz çocukları kaçırdığını anlatan ebeveyn, aslında eve, annenin sıcak koynuna, arkadaşların oyunlarına asla geri dönülemeyeceği ikazında bulunmaktadır.

Güvenlik tiyatrosundaki 'kötü adam' rolü Miguel'i ve arkadaşlarını 'kaybedilecek hiçbir şeyin olamaması' inancına itmiştir. Fırtınanın yol açtığı gediği hiç sorgulamadan soygun eylemine dönüştürmeleri, referans gruplarıyla kendilerini karşılaştırdıklarında fark ettikleri eşitsizlik ile ilgilidir (Runciman, 1979). *La Zona*'nın sakinleri ise hakkıyla kazandıklarına inandıkları statünün kayganlığı ile burun buruna geldikçe paniğe kapılmaktadır. Statülerin yeterince garanti altına alınamayan esnekliği hiçbir kesinlik ve ruh huzuru sunmamaktadır (Bauman, 2000). En tepeye çıkmış olmanın hep eksik kalan bir yanı vardır; en mutlu anlarda dahi bastırılmayan şey en altta mevzilenmiş 'birikimli yoksunluğun' dehşet veren farkındalığıdır. Esnekliğin yol açtığı istikrarsızlığı 'tevkif etmek' mümkün olmadığından, insanın karşısında makul bir savunma (ya da daha iyisi, saldırı) eylemine girişebileceği farazi suçluların işaret edilmesine yönelik bir eğilim ortaya çıkmaktadır (Bauman, 2000: 27). Günah keçisi, evin etrafında sinsice ve soğukkanlılıkla dolanan biri, toplumsal kaynakları kemiren, kazanılmış ayrıcalıkları gasp eden, aynı zamanda üsttekini (*superior*) alta (*inferior*) çekmeye çalışan (Parkin, 1988) bir asalaktır. Statüyü muhafaza etme kaygısı, tüm bu günah keçisi kurusuna karşın hiçbir şekilde hafiflememektedir.

Suç ortaklığı, güvenlik açığını bir süreliğini askıya almıştır. *La Zona* güzel bir güne uyanır; sürek avında ihbar için kullanılan düdükle sesinin site trafiğinin organizasyonunda kullanıldığını görürüz. Yine de *La Zona*'dan kesif bir yalnızlık ve bireyselleşmişlik kokusu gelmektedir. Sabah yürüyüşüne çıkmış kadın, evinin bahçesinde bir şeyler okuyan yaşlı adam, sulanan çimler ve havlayan köpek birbirinden kopuk sahnelerin

kolajı gibi gözükür bize. Güvenlik açığı mitinin yol açtığı gerilim genişledikçe tekrar bir günah keçisine ihtiyaç duyulacaktır.

Sonuç

İnsanlığın hayatını 'kolaylaştıran' ürünlerin sayısındaki artış son yıllarda dikkat çekici boyutlara erişmiştir. Örneğin, 'Hırsızlara Karşı Süper Çözüm!' sloganı ile yola çıkan 'caydırıcı kamera' hem müşterilerini yüksek maliyetli kameralardan ve polislerin göz atma zahmetine girmediği kamera kayıtlarından kurtarıyor hem de evlere şık bir hava katıyor. Hareketi algıladıktan sonra 'sanki kayıt yapıyormuş gibi' kırmızı aktivasyon ışığını çalıştırıyor ve hareket eden nesne ile uyumlu olarak hareket ediyor. İş işten geçtikten sonra kaydedilenlerin zaten pek önemli olmadığını dile getiren ürün tanıtım metni, müşterilerine % 100 memnuniyet garantisi' veriyor. Ancak bütün vaatlere rağmen başımızı yastığa koyduğumuzda hissettiğimiz endişenin gün geçtikçe çoğaldığını fark ediyoruz. Caydırıcı kameranın sunumundaki dil, güvensizliğimizi ve bir başımıza bırakıldığımızı açığa vurmaktadır. Haşere ilaçlarının tanıtımlarını andıran bu reklam, insanlığın huzurunu bozmak amacıyla programlanmış, otomat, 'pek insan gibi değil' hırsızların savuşturulması için 'savaş taktiklerimizin' gittikçe zenginleştiğini müjdelemektedir. Oysa kamusal iyi, adil toplum, ortak değerler gibi fikirlere yer açmayan 'tek kullanımlık güvenlik', karşılıklı şüpheleri artırmaktadır. Kayganlaşmış durumda kalan toplumsallığın hedefsizce dolaşması insanları daha da yalnızlaştırmaktadır (Bauman, 2000).

Caydırıcı kamera ve *La Zona* sitesi, kentteki 'iç(selleşmiş) savaşın' ve ayrışmanın onaylanması bakımından paralellik göstermektedir. Zira filmde sakin havayı ilk dağıtan şey, kelebeğin elektrik yüklü tellere çarpıp düştüğü sahnedir. Bu sahnede, sitede izinsiz dolaşan yabancıların akıbetine tanık oluruz. Filmin başında ve sonunda benzer görüntülerle karşılaşırız; fakat ikinci karşılaşmamızda dingin manzaradan eser kalmamıştır. Site despotizmini Miguel'e yardım ederek kıran Alejandro 'nun 'bir şeyler atıştırdığı' sahnede bütün umutlarımız tükenir. Miguel'in cesedini mezarlık görevlisine bırakan Alejandro diğer *La Zona* sakinleri gibi kutuplaşmanın tüm kurallarını benimsemiştir. Sonuç olarak, kötülüğün en iyi dostu olan sıradanlık (Bauman, 2000) herkesi ku-

şatmıştır. Filmin başındaki hijyenik şatafat yerini tiksintiye bırakır. Kaçmaya çalışan soyguncuların infazında, cesetlerin çöpe atılmasında ve linç ayininde yükselen 'kokuşmuşluk', polisin başrolü oynadığı rüşvet ve darp sahnelerindeki 'yolsuzluk' ile kaynaşır. Nihayet, aradığımız anahatar sözcüğü buluruz: *Corruption*. Birçok Avrupa dilinde 'saflığın yitirilmesi', 'çürüme', 'kanunsuz hareket', 'yolsuzluk' gibi anlamlara sahip olan '*corruption*', güvenliğin kurgulanması adına başvurulmuş meşruiyet rehberidir. *Corruption*, esasen temel güvensizlik kaynakları sorgulanmadığı için tetikte bekleyen neoliberal bireyin içindeki oyuğu daha fazla genişletmektedir. Kamusal iyi, iyi toplum, eşitlik, adalet, gibi fikirleri sürüldükleri yerden geri çağırmadıkça hiçbir yere varamayacağımız gerçeği tüm çıplaklığıyla karşımızda durmaktadır (Bauman, 2000).

KAYNAKÇA

- Alver, K. (2007). *Siteril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları
- Balta-Paker, E. (2009). Güvenlik Endüstrisi ve Güven(sizliğin) İnşası: Bir Toplumsal Paranoyayı Anlamak. *Toplum ve Bilim*. 115, 204-226
- Başaran, M. (2005). *Kurbansal Sunu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bataille, Georges (2010). *Lanetli Pay*. (Çev. Işık Ergüden) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Baudrillard, J. (1998a). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. Oğuz Adanır) İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Baudrillard, J. (1998b). *Kötülüğün Şeffaflığı*. (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2010). *Sessiz Yığımların Gölgesinde*. (Çev. Oğuz Adanır) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (1997). *Küreselleşme*. (Çev. Abdullah Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı*. (Çev. Tuncay Birkan) İstanbul: Metis Yayınları.
- Beck, U. (2005). *Siyasallığın İcadı*. (Çev. Nihat Ülner) İstanbul. İletişim Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu*. (Çev. Kazım Özdoğan-Bülent Doğan) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Coxon, A.P.M. ve Jones, C.L. (1975) " Introduction". Coxon , A.P.M. ve Jones, C.L(Ed.). *Social Mobility* içinde (ss. 9-19). USA: Penguin Education.
- Diken, B. ve Laustsen, C. (2011). *Filmlerle Sosyoloji*. (Çev. Sona Ertekin) İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modenliğin Sonuçları*. (Çev. Ersin Kuşdil) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Girard, R. (2005). *Günah Keçisi*. (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Kanat Kitap.

- Jütte, R. (1994). *Poverty and Deviance in Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Pres.
- Kristeva, J. (2004). *Korkunun Güçleri*. (Çev. Nilgün Tatal) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özben, M. (2011). *Kirlilik Kavramı ve Aleviliğin Asimilasyonu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Parkin, F. (1988). Social Closure and Class Formation. Giddens, A. ve Held, D. (Ed.). *Classes, power and conflict* içinde (ss. 175-194). London: Macmillan Education.
- Runciman, W.G. (1979). Relative Deprivation and The Concept of Reference Group. Thompson, K ve Tunstall, J. (ss. 299-315). England: Penguin Boks.
- Silver, H. (1996). Culture, Politics and National Discourse of the New Urban Poverty. Mingione, E. (Ed.). *Urban poverty and the underclass* içinde (ss. 105-138). Oxford: Blackwell Publishers.
- Şimşek, A. (2005). *Yeni Orta Sınıf*. İstanbul: L&M Yayınları.
- Zizek, S. (1996). *Müstehcen Efendi*. (Çev. Mustafa Yılmaz) *Toplum ve Bilim*, 70, 63-78.
- Zizek, S. (2006). *Kırılğan Temas*. (çev. Tuncay Birkan) İstanbul: Metis Yayınları.

Yrd. Doç. Dr. Neriman Açıkalın: Lisansını, yüksek lisansını ve doktorasını sosyoloji alanında yapmıştır. Toplumsal sınıflar, eşitsizlik, toplumsal cinsiyet çalışmaları, yoksulluk konularında çalışmalar yürütmektedir. 1994 yılından bu yana Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde görevini sürdürmektedir.

Arş. Gör. Burak Şahin: 2008 yılında Çukurova Üniversitesi Felsefe Grubu Öğretmenliği bölümünden mezun olmuştur. Yeni medya çalışmaları konusunda yüksek lisans tez çalışmasına devam etmektedir. 2009 yılından bu yana Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde görevini sürdürmektedir.